

Alojz Jembrih: Kazimir Bedeković (1727.–1782.) – teološki, filozofski i dramski pisac 18. stoljeća, Beč–Ludbreg–Varaždin–Zagreb, 2001.

Knjigom *Kazimir Bedeković (1727.–1782.) teološki, filozofski i dramski pisac 18. stoljeća* Alojz Jembrih otrgnuo je zaboravu još uvijek nedovoljno poznatog i istraženog hrvatskoga latinista u sjevernoj Hrvatskoj 18. stoljeća, Kazimira Bedekovića. Njegovo se ime ne može nikako izostaviti ni zaobići kada se govori o hrvatskom latinizmu kao pojmu koji obuhvaća sva djela koja su pisali Hrvati na latinskom jeziku. Bedeković je kao hrvatski latinistički pisac dao značajan prinos hrvatskom, ali i europskom kulturnom, obrazovnom i znanstvenom području, obavljajući svoju profesorsku službu u Trnavi, Đuru (Győr, Raab), Varaždinu i Zagrebu. Osim što je svojim predavanjima direktno utjecao na mnoge generacije studenata, Bedeković je i objavljivao latinska djela u Trnavi, Zagrebu i Beču, predstavivši se njima kao teološki, filozofski i dramski pisac. Te činjenice govore nam da je Kazimir Bedeković aktivno sudjelovao u gajenju latinskoga jezika i kulture djelujući kao član posljednje generacije isusovačkoga reda u Austrijskoj provinciji kojoj su pripadali isusovci hrvatske Trojednice do 1773. godine. Uvidjevši Bedekovićev europski značaj, ali istovremeno i nedovoljnu istraženost njegova života i djelovanja, autor spomenute knjige, Alojz Jembrih predstavlja nam njegov život i rad prilažući brojne faksimile i ilustracije ne bi li nam dočarao vrijeme u kojem je Kazimir Bedeković živio i stvarao.

U prvom dijelu knjige (od ukupno četiri) Jembrih nam opširno prikazuje Bedekovićev život i školovanje, njegovu profesorsku službu, filozofska i teološka djela te njegov rad u Hrvatskom kolegiju u Beču, gdje je bio rektor od 1778. do 1782. godine. Na samom nam početku prezentira izvore i zapise o Bedekoviću, ukazujući nam i na određen broj pogrešaka te neutemeljenih i neproverjenih podataka, čiji se autori nisu pozabavili i konzultirali s povijesnim izvorima. Informativne podatke o Bedekoviću kao dramskom piscu, navodi Jembrih, možemo pronaći u povijestima hrvatske književnosti (npr. u *Povijesti hrvatske književnosti* Branka Vodnika iz 1913, u *Povijesti hrvatske književnosti* Slavka Ježića iz 1944. te u *Povijesti hrvatske književnosti* Mihovila Kombola iz 1966. godine), zatim u časopisima *Hrvatsko kolo*, u kojem Franjo Fancev spominje Bedekovića u tekstu »O drami i teatru kaptolskoga Zagreba« te u *Forumu*, u tekstu »Temeljne značajke hrvatskoga latinizma« Veljka Gortana i Vladimira Vratovića. Podatke o Bedekoviću zapisali su i Krešimir Georgijević, Ivan Cesarec, Nikola Batušić...

Jembrih nam nadalje navodi podatke koji su o Bedekoviću izašli u biobibliografskim leksikonima i enciklopedijama. Iz tih izvora saznajemo najosnovnije podatke o Bedekoviću, ali i o samoj obitelji Bedeković, koja je jedna od najstarijih hrvatskih plemićkih obitelji. Sjedište im je bilo u Komoru (današnja Bedekovčina) u Varaždinskoj županiji pa im se zbog toga uz prezime Bedeković javlja i pridjev Komorski. Spomenut ću samo neke enciklopedije i leksikone koje spominje Alojz Jembrih, a u kojima možemo pronaći podatke o Kazimiru, ali i o ostalim članovima obitelji Bedeković Komorski. To su *Narodna enciklopedija SHS* iz 1929, *Hrvatska enciklopedija* iz 1941, a u *Hrvatskom biografskom leksikonu* iz 1983. godine nalazi se jedan od opširnijih prikaza o Kazimiru Bedekoviću, o obitelji Bedeković Komorski te o ostalim znamenitim članovima te obitelji. Jembriha čudi (a kako i ne bi) činjenica da u drugom svesku *Hrvatske enciklopedije* iz 2000. godine o Kazimiru Bedekoviću ne saznajemo ništa, jer o njemu ništa i ne piše.¹ Osim toga, rektorska služba koju je Kazimir Bedeković obavljao u Beču pripisana je Nikoli Bedekoviću što je, zaključuje Jembrih, nedopustiva pogreška².

Vidi se da je Alojz Jembrih studiozno proučavao podrijetlo obitelji Bedeković Komorski. To se vidi po tome što nam daje i prijevod darovnice kralja Bele IV, iz 1267. god. kojom spomenuti kralj daruje pretku obitelji Bedeković, izvjesnom Ivanu, sinu Kutenovu, imanje koje se nazivalo Komor, nedaleko današnje Bedekovčine u Hrvatskom zagorju. Nadalje, prikazuje nam grb obitelji Bedeković, zatim faksimil kupoprodajnog ugovora između Kazimirova oca Baltazara Bedekovića i Žigmunda Raucha iz 1719. god., kojim Baltazar Bedeković kupuje imanje Sigetec od dotadašnjeg vlasnika Žigmunda Raucha. Osim faksimila, čitateljima je dana na uvid i transkripcija navedenog kupoprodajnog ugovora te rječnik koji je sastavio sam A. Jembrih.

U ostatku prvog dijela knjige izloženo je školovanje, studij i profesorska djelatnost Kazimira Bedekovića. Poslije školovanja u isusovačkom sjemeništu sv. Josipa u Zagrebu i gimnaziji u Varaždinu, Bedeković odlazi 1742. godine u Beč kako bi postao članom isusovačkog reda. U Beču se pokazao kao marljiv, inteligentan i sposoban pa je kraj njegova imena upisano *bidellus* što znači da je imao čast i dužnost voditi skrb o cjelokupnom funkcioniranju nastave. Nakon studija filozofije u Beču 1748/49. predaje u varaždinskoj gimnaziji, a 1750. godine predaje u Zagrebu. Od 1751. do 1755. god. studira teologiju u Trnavi (Slovačka) i iz toga predmeta postiže doktorat. Za vrijeme studija u Trnavi objavljuje tri svoja latinska djela: *Vindiciae illibati conceptus Mariani* (1753); *Oratio de immaculata Sanctiss. Virginis Deiparae conceptione a religioso S. J. Dicta anno 1753 VI Idus Decembris* (1753); *Panegyricus D. Ignatio dictus* (1754). Poslije Trnave Bedeković, u skladu s isusovačkim redovničkim pravilima, odlazi obaviti treću isusovačku formaciju u Banskú Bistricu u Slovačkoj 1756. godine. Po boravku u Banskój Bistrici ponovno je profesor u Zagrebu, gdje predaje u isusovačkom kolegiju najprije logiku i metafiziku, a zatim i kontroverze. Godine 1760/61. predaje u Trnavi

¹ Usporedi: Alojz Jembrih: *Kazimir Bedeković (1727.–1782.) – teološki, filozofski i dramski pisac 18. stoljeća*, Beč–Ludbreg–Varaždin–Zagreb, 2001, str. 24.

² Usporedi: isto, str. 24.

povijest, a 1762/63. ponovno je u Zagrebu, gdje predaje spekulativnu teologiju i vodi duhovne vježbe svjetovnjacima sve do 1763/64. Najduži profesorski vijek proveo je u Đuru (Győr) gdje je od 1764/65. pa do 1770/71. predavao teologiju. Zatim se vraća u Zagreb, gdje je dvije školske godine (1771/72. i 1772/73.) radio kao ravnatelj viših škola, bibliotekar, akademički ekshortator te savjetnik.

Posebno je za nas zanimljivo treće poglavlje prvog dijela knjige koje Jembrih posvećuje Bedekovićevim filozofskim i teološkim djelima. On, doduše, spominje da je za vrijeme profesorske djelatnosti u Zagrebu, dakle od 1757. do 1760. godine, Bedeković tiskao tri filozofska djela: *Exercitatio Philosophica in primam Newtoni regulam...*, 1758. god., *Tractatus de incertitudine scientiarum*, 1759. god. te *De vanitate Stientia(rum) ex Italico versum*, 1759. god.³ da bi kasnije spomenuo samo prva dva djela⁴, čije pretiske i daje u prilogu knjige. O kakvim je tekstovima riječ? Što se tiče prvog teksta *Exercitatio Philosophica in primam Newtoni regulam* iz 1758. gdoine, neki smatraju da se ne može pouzdano reći tko je njegov autor. Jembrih, međutim, pozivajući se i na istraživanja Žarka Dadića, tvrdi da je to djelo upravo Bedekovićevo. To je, ustvari, filozofski traktat u kojem Bedeković tumači Newtonova prirodoznanstvena stajališta, a sam je tekst odraz nezaustavljivog napretka znanosti koju je predvodio Isaac Newton, engleski fizičar, matematičar i astronom te jedna od najznačajnijih osoba u povijesti znanosti. Bedeković tumači Newtonovo prvo pravilo sa stajališta da u prirodnim znanostima vrijedi samo ono što se može sasvim sigurno dokazati, a da hipoteze nemaju nikakvu znanstvenu vrijednost. Traktat je napisan u dijaloškom obliku između njutnovca i antinjutnovca koji brani vrijednost znanstvene hipoteze u slučajevima u kojima se ne može doći do istine. Bedeković zaključuje raspravu tezom da se u fizici smije i može tvrditi i ono što se ne može izravno dokazati pokusima, pri čemu se valja držati ovih pravila: »ono što se tvrdi mora biti moguće, ne smije biti u protivnosti sa samim sobom i s ostalom prirodom; postojanje takve stvari treba uglaviti čvrstim dokazima, ono što se tvrdi mora biti u skladu s opažanjima, pokusima i pojavama; sve što se hoće protumačiti na taj način, treba razložiti jasno, lako shvatljivo i sve to mora biti vjerojatno.«⁵

Drugi filozofski tekst koji nam Alojz Jembrih prezentira jest *Tractatus de incertitudine scientiarum* koji je Bedeković preveo s talijanskoga na latinski, a objavio 1759. godine u Zagrebu. Autor izvornog teksta je Thomas Baker, a tekst je napisan na engleskome jeziku. Riječ je, zapravo, o raspravi o nesigurnosti znanosti. Ljudsko znanje i napredak nisu toliki kolikima ih mnogi ljudi smatraju, što dokazuju brojni nedostaci i praznine, nepotpunost i nesigurnost ljudskoga znanja.

Pokušamo li smjestiti i odrediti važnost Kazimira Bedekovića za povijest hrvatske filozofije, valja odmah istaknuti da su njegovo mjesto i važnost neupitni zbog činjenice što su njegovi filozofski radovi pionirski pothvati. On je prvi koji je prevodio i pisao radove za svoje studente i tako im omogućio stručnu literaturu od domaćeg autora, profesora filozofije, ističe A. Jembrih.

³ Usporedi: isto, str. 69–70.

⁴ Usporedi: isto, str. 612.

⁵ Isto, str. 86–87.

Kazimira Bedekovića kao teološkog pisca Alojz Jembrih prikazuje na temelju njegovih 35 propovijedi tiskanih u Beču 1779. godine pod naslovom *Sermones ad suos in Theologia auditores – Propovijedi svojim slušateljima iz teologije Kazimira Bedekovića*. Te su propovijedi zapravo učene teološke rasprave s citatima iz Svetog pisma, crkvenih otaca i drugih spisa, namijenjene slušateljima izvrsno obrazovanim u teologiji i filozofiji. Bedeković je propovijedi držao u različitim prigodama, prije nego je došao na dužnost rektora Hrvatskoga kolegija u Beču, a autor ove knjige uvrstio je Bedekovićovo obraćanje čitatelju te Bedekovićevu propovijed učenicima na svršetku školske godine.

Na kraju prvog dijela knjige prikazane su prilike u Hrvatskoj nakon što je papa Klement XIV. ukinuo isusovački red 1773. godine, povijest Hrvatskog kolegija u Beču te vrijeme kada je naš Bedeković bio rektor spomenutoga Kolegija. Nakon ukinuća isusovačkog reda, Bedeković ostaje bez posla i sredstava za život. Kako je tadašnja carica Marija Terezija ipak bila naklonjena isusovcima, Bedeković je bio dostojno zbrinut pa je od 1774. do 1776. god. bio prefekt šuma. Od 1778. do 1782. godine rektor je Hrvatskog kolegija u Beču, i to je posljednja dužnost koju je obnašao u svome životu.

Drugi dio knjige posvećen je Kazimiru Bedekoviću kao dramskom piscu. Mihovil Kombol piše o Bedekoviću kao o jednom od posljednjih koji je pisao u duhu isusovačke drame⁶. Kao bivši isusovac, a zagrebački kanonik i upravitelj bečkog Hrvatskog kolegija, Bedeković je pisao drame na latinskome jeziku za predstave u Kolegiju. U daljnjem tekstu Jembrih daje osvrt na tri njegove drame: *Joseph (Josip)*, *S. Bernardus (Sv. Bernard)* i *S. Justinus (Sv. Justin)*. To su tzv. školske drame koje je Bedeković pisao za razonodu pitomaca koji su i izvodili predstave. Drame *Sv. Bernard* i *Sv. Justin* tiskane su zajedno u jednoj knjizi, čiji naslov na hrvatskome jeziku glasi *Veseli pokladni igrokazi Hrvatskoga kolegija u Beču*, a tiskana je 1780. godine, dakle u vrijeme kada je Bedeković bio rektor Kolegija. Na temelju naslova možemo zaključiti da su ove drame bile namijenjene izvođenju u vrijeme poklada. Naime, još u drugoj polovici 17. stoljeća postalo je uobičajeno izvoditi predstave i na fašnik, uz već uobičajene crkvene (katoличke) blagdane: Božić, Veliki petak, Tijelovo.

Koji je sadržaj spomenutih Bedekovićevih drama? Već na temelju (njihovih) naslova vidimo njihov religijski, biblijski karakter, što nije ništa novo jer su u hrvatskoj književnosti, ali i u književnostima drugih europskih naroda, biblijske teme bile prisutne od 14. do 19. st., a u isusovačkoj školskoj drami bile su stalno prisutne. Tako drama *Josip* prikazuje biblijski lik Josipa egipatskoga. Sastoji se od tri čina i sedam prizora, a posvećena je zagrebačkom, tada novoposvećenom biskupu Josipu Galjufu. Iako je drama *Josip (Joseph)* bila prikazivana na isusovačkim pozornicama u Njemačkoj, Švicarskoj i Austriji i prije pojave istoimene Bedekovićeve drame, treba istaknuti neke značajke njegova *Josipa*. Temeljna poruka te drame očituje se u vjernosti Bogu i vjeri, čega se Josip ni za što ne želi odreći. Naročito je dojmjljiva scena s likom Asenate i Josipa koji se na kraju drame vjenčaju. Vjenčanje ovdje ima metaforičko značenje, a aludira na biskupa Josipa Galjufa koji ima zaručnicu Crkvu i s kojom se, či-

⁶ Isto, str. 121.

nom biskupskog posvećenja, vjenčao. Vidimo, dakle, da je ova drama religiozno-moralizatorskog obilježja i poučna u namjeri, što je bilo tipično za isusovačku školsku dramu.

Drama *Sv. Bernard* ima karakteristike komedije, što i sam Bedeković kaže u proslavu drame. Radnja je temeljena na mladim danima Bernardova života, a cilj joj je nasmijati i podučiti gledatelja. Ako uzmemo u obzir da je Sv. Bernard bio na čelu cistercita koji su bili prisutni i u hrvatskim krajevima, jasno nam je da je ovom dramom Bedeković želio obnoviti sjećanje na cistercitski red koji je kod biskupa u Zagrebu imao veliki ugled. Cisterciti su, naime, imali značajnu ulogu u gospodarskom napretku, nositelji su gotičkog graditeljstva i umjetnosti, donijeli su gotičko pismo i imali važnu ulogu u cjelokupnom procesu uključivanja Hrvatske u zapadnu civilizaciju. Osim sadržaja drame *Sv. Bernard* autor ove knjige navodi i tekstove u kojima se pojavljuje lik Sv. Bernarda.

Treća drama koju nam A. Jembrih prikazuje jest drama *Sv. Justin*. Za razliku od prethodnih dviju drama koje su prevedene na hrvatski jezik, ova drama nije prevedena. Bez obzira na to, u prilogu knjige nalazi se njezin pretisak na latinskome jeziku, koji očekuje prijevod na hrvatski jezik. O Justinu saznajemo da je bio filozof i da je drugačije tumačio kršćansku istinu od svojih suvremenika jer se u tumačenju kršćanske filozofije osvrtao i na pogansku filozofiju, odnosno filozofiju starih filozofa. Kako su i ostali autori školskih drama isusovačkoga razdoblja pronalazili inspiraciju u Justinovu životu, ni naš Bedeković nije ostao nezainteresiran za njegov život pa stoga uprizoruje *Sv. Justina* za scensko izvođenje.

Da je školska drama u 18. stoljeću među isusovcima bila vrlo popularna, ali i da je bila i važan dio tadašnjeg školskog sustava isusovačkoga reda, govore nam sljedeće činjenice. Sustav izobrazbe u gimnazijama što su ih diljem Europe vodili isusovci imao je jedinstvenu osnovu. Uz obavezne školske predmete čak se poticalo različitim vježbama, školskim i javnim priredbama, natjecanjem među pojedincima, javnim priznanjima i nagradama pri svečanom završetku školske godine. Stoga nam je svrha školskih drama sasvim jasna. One su upotpunjavale odgoj i nastavu, ali i učile učenike javnom nastupu, uglađenom vladanju; oplemenjivale su srce i um te podizale nacionalnu svijest⁷.

Ovdje valja ukazati na Bedekovićev utjecaj na razvoj školske drame. Osim što je i sam pisao takve drame, imao je i veliku ulogu u njihovu promicanju. Tako nam A. Jembrih navodi popis školskih drama koje su se izvodile za vrijeme Bedekovićeve školovanja u Zagrebu u razdoblju od 1735. do 1740. godine te popis drama izvedenih za vrijeme Bedekovićeve profesorske djelatnosti u Zagrebu od 1749. do 1772. godine. Ti nam podaci govore o Bedekovićevoj dubokoj ukorijenjenosti u europsku tradiciju školske isusovačke orijentacije.

Na kraju drugog dijela knjige izneseni su podaci o Bedekovićevu sprovodu u Beču i tekst Odredaba Josipa II. o sprovodu u Beču prema kojima je bio obavljen i ukop Kazimira Bedekovića. To je sve što je o njegovu životu u Beču zapisano.

⁷ Usporedi: isto, str. 150.

Treći dio, »Pretisci i prijevodi Bedekovićevih djela«, sadržava pretiske Bedekovićevih triju drama, prijevod na hrvatski standardni jezik drame *Joseph*, pretisak prijevoda drame *S. Bernardus* (prijevod je na kajkavskom narječju, a dramu je preveo i objavio Josip Vračan 1815. godine). Taj njegov prijevod također se predočuje i u transkripciji (suvremenom latiničnom grafijom). Na kraju trećeg dijela nalazi se i pretisak drame *S. Justinus* na latinskom jeziku jer, kao što sam već spomenula, prijevod na hrvatski jezik tek treba ugledati svjetlo dana.

U četvrtom, posljednjem dijelu knjige predočena su u pretisku djela *Exercitatio Philosophica in primam Newtoni regulam*, neki dijelovi *Tractatus de incertitudine scientiarum* te neki dijelovi *Sermones ad suos in Theologia auditores*.

Primarna intencija ove knjige bila je prikazati Kazimira Bedekovića kao teološkog, filozofskog i dramskog pisca 18. stoljeća. Autor ne samo da je uspio u toj svojoj namjeri već je na studiozan način, služeći se pritom faktografskim podacima, ukazao na europski značaj jednog od naših najznačajnijih latinista 18. stoljeća, dajući hrvatskim filozofima, teolozima, znanstvenicima te teatrolozima nove spoznaje koje će ih, nadajmo se, potaknuti na daljnja istraživanja sveukupnog opusa Kazimira Bedekovića te mu tako osigurati mjesto koje je zaslužio u povijesti hrvatske filozofije, teologije i hrvatsko-europske teatrologije.

ALICA BAČEKOVIĆ

Stjepan Zimmermann: O hrvatskoj filozofiji i kulturi (prir. Ivan Čehok), Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2001.

Sudbina filozofskog djela Stjepana Zimmermanna prati sudbinu svojega autora. To se najbolje da uočiti pogleda li se bibliografija njegovih objavljenih radova u kojoj je s bar po jednim djelom zastupljena svaka godina između 1918. kada izlazi njegova *Opća noetika* pa do 1945. i knjige *Putem života* (izuzetak su godine 1925. i 1931). To razdoblje iznimno žive intelektualne i javne djelatnosti Stjepana Zimmermanna, kada djeluje na Sveučilištu, Akademiji i Matici hrvatskoj, naglo se prekida 1945. godine zbog političkih prilika, kad mu je zabranjeno javno istupanje, a njegovo bogato djelo gotovo u potpunosti nestalo s obzora znanstvene javnosti. Da pri tom »zaboravu« nije bila riječ o znanstvenim razlozima i kriterijima kojima njegovo djelo nije odgovaralo, svjedoči i simpozij u HAZU posvećen Zimmermannu (2000. g.) kao i radovi Ivana Čehoka koji je i priređivač knjige *O hrvatskoj filozofiji i kulturi*.

U knjizi je sakupljeno dvanaest Zimmermannovih članaka koji su podijeljeni u tri cjeline: »O hrvatskoj filozofiji«, »Hrvatska kultura i Europa« i »Na putu života«. Prema riječima priređivača iz »Pogovora« ova podjela prikazuje tri vidika Zimmermannove ideje nacionalne filozofije i kulture. Prvi vidik prikazuju razvitak misli na